

ДО ПИТАННЯ ПРО МОТИВИ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ

Олександр Михайлович МИХАЙЛОВСЬКИЙ,

*студент 2 курсу магістратури Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Науковий керівник: *к.ю.н. Новіков О. В.*

Боротьба зі злочинністю як складна системна протидія злочинності із застосуванням силових та несилових засобів та власною методикою досягнення результату займає провідне місце серед функцій держави в цілому та є головним завданням правоохоронних органів. Оскільки повністю викоринити злочинність неможливо, головною метою будь-якої влади, що в тому числі і формує політику боротьби зі злочинністю, є зменшення показників цієї злочинності, особливо по найбільш тяжким і небезпечним видам злочинів.

Для досягнення цієї мети безперечно необхідно вивчати особистість злочинця та жертви, фактори злочинності, причини і умови окремих злочинів, фонові для злочинності явища. Лише систематизувавши ці знання можливо напрацювати необхідну стратегію та методи боротьби зі злочинністю та ефективно застосовувати їх на практиці.

Окремий злочин та злочинність в цілому неможливо розглядати без осіб, що вчиняють ці злочини. А. Ф. Зелінський влучно зазначає, що особа злочинця — альфа й омега кримінальної психології, її наріжний камінь. Людина, яка порушила кримінальний закон, є автором злочину, а її «провадження» перетворює громадянина на злочинця, який відхиляється суспільною свідомістю [1]. Проте, особа злочинця є фундаментальною категорією не лише кримінальної психології, а й кримінології, криміналістики та кримінального права. Дослідження особи злочинця є важливим для розробки конкретних заходів профілактики, запобігання та припинення як злочинності в цілому так і окремих злочинів.

М. М. Демідов під особою злочинця як елементом криміналістичної характеристики розуміє стійку криміналістично значиму сукупність психофізичних властивостей і якостей, мотиваційних установок, емоційної і раціональної сфер людської свідомості, що відобразились у слідах злочину в процесі підготовки, вчинення і приховання слідів злочину, а також поведінки після вчинення злочину [2].

Вивчення мотивації злочинної поведінки є важливим кроком для дослідження особи злочинця в цілому. Мотив поведінки – це внутрішнє спонукання до дії, бажання, яке визначається потребами, інтересами, почуттями тощо. Мотив вчинення злочину – це рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до вчиненого [3]. За мотивом формується мета як передбачуваний чи бажаний результат певного діяння.

Мотиви можуть бути різноманітними та відповідно по-різному класифікуються. Так, наприклад, за характером вчиненого мотиви поділяють на

низькі (наприклад, помста, користь, хуліганський) та такі, що не мають низького характеру (наприклад, співчуття, прагнення допомогти іншій людині, жалість тощо).

Помилково вважається, що існують злочини, які вчиняються без мотиву. Такі думки засновані в тому числі і на неправильному аналізі Кримінального Кодексу України. Мотив є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу злочину у тих випадках, коли він безпосередньо вказаний у диспозиції кримінального закону. В інших випадках, встановлення мотиву є не обов'язковим. Проте це не означає, що його не існує взагалі. Вважаю, що будь-які дії людини мають певні мотиви і злочинні дії в тому числі. Мотив дає відповідь на питання: чому людина повела себе так, а не інакше в певних обставинах.

М. Й. Коржанський, А. В. Савченко та деякі інші науковці також приримуються точки зору, що безмотивних злочинів немає. В той же час необережні злочини (по ним виникають найбільші сумніви у науковців) характеризуються мотивом до дії, а не до наслідків [4].

У цьому контексті цікавою і неоднозначною видається позиція ВС №202/5997/17 від 26.06.2019, де зазначено, що умотивованість та цілеспрямованість є ознаками усвідомленої вольової діяльності людини. Прояв таких ознак є неможливим у разі порушень психічних функцій, за яких особа нездатна усвідомлювати характер і значення своїх діянь та керувати ними [5].

З цієї позицією не можна погодитись, адже мотив як рушійна сила вчинку є завжди. Навіть бажання вчинити злочин без мотиву саме по собі вже є мотивом, внутрішнім спонуканням, причиною. Щодо людей, які мають певні психічні відхилення, то вони мають свої мотиви, на які вплинув (або не вплинув) їх психічний стан. Проте такий стан не може ці мотиви нейтралізувати і перекреслити.

Дійсно, якщо особа визнається неосудною, то мотив, мета, умисел не встановлюються. Тоді йде мова про відсутність суб'єктивної сторони злочину у такої особи в цілому (відповідно і мотиву також). Саме це обґрунтування лежить в основі кримінально-правової науки і додає більшої структурованості, чіткості при кваліфікації злочинів та звільненні осіб від кримінальної відповідальності. В свою чергу, при більш широкому трактуванні мотивів злочинної поведінки, аналізуючи роль мотиву в житті кожної людини при здійсненні чи не здійсненні тих чи інших дій (не обов'язково злочинних), можна прийти до висновку про їх абсолютну наявність в кожній життєвій ситуації.

Дослідження мотивації злочинної поведінки є важливим кроком для встановлення причин злочинності в цілому. Це допомагає ефективно боротись зі злочинністю як шляхом розслідування вже вчинених злочинів, так при і профілактиці (попередженні) злочинної поведінки. Оскільки внутрішнє спонукання до вчинення тих чи інших дій (в тому числі злочинних) виникає у кожної людини індивідуально, саме встановлення мотивів є ключем до встановлення особи злочинця та здійсненні ефективної боротьби зі злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Зелінський А. Ф. Кримінальна психологія: Наук-практ.вид. К.: Юринком Інтер, 1999. С. 9.
2. Демидов Н. Н. Изучение личности преступника в процессе расследования: дисертація канд. юрид. наук: 12.00.09. Волгоград, 2003. 187 с
3. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010.
4. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину: монографія. К.: Атіка, 2002.
5. Постанова ККС ВС від 26.06.2019 у справі №202/5997/17. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kks_vp_vid_26_06_2019_roku_u_spravi_202_5997_17/.